

الگوی ارتباطی مطلوب جمهوری اسلامی ایران در قبال

جمهوری فدراتیو برزیل*

معصومه مرادجانی^۱، جلال غفاری^۲، پیمان جبلی^۳، اکبر نصرالهی^۴

چکیده

در گذشته روابط کشورها اغلب متمرکز بر دیپلماسی رسمی بود، اما با گسترش ارتباطات، تحولی ژرف در جوامع انسانی، ساختارهای سنتی، دولت‌ها و رفتارهای آنان در عرصه بین‌المللی ایجاد شد و ابعاد دیگری از اثرگذاری اجتماعی و روابط بین‌دولت-ملت‌ها ظهور و بروز یافت. در این میان، دو کشور جمهوری اسلامی ایران و جمهوری فدراتیو برزیل سیاست مستقلی را در پیش گرفته و خواهان تثبیت جایگاه بین‌المللی خود هستند؛ لذا ضرورت دارد با عنایت به ۱۲۰ سالگی روابط دیپلماتیک دو کشور، نگاه مثبت ایران و برزیل به همکاری متقابل، متوازن‌سازی، تنوع‌بخشی و تعمیق روابط دوجانبه، با هدف راهبردی تقویت روابط چندجانبه دو کشور محقق شود. سؤال اصلی پژوهش حاضر این است که الگوی ارتباطی ایران در برزیل چگونه باید باشد تا بتوان ارتباط قوی، مؤثر و سازنده‌ای با این کشور برقرار کرد؟ ادبیات مفهومی این کاوش، ارتباطات توسعه، الگوی ارتباطی و قدرت‌های نوظهور است. در این پژوهش به‌صورت ترکیبی از روش مطالعه اسنادی و نظریه زمینه‌ای استفاده شده و با مراجعه به کتب، مقالات و گزارش‌های معتبر سازمان‌های بین‌المللی و همچنین انجام مصاحبه عمیق با ۱۲ نفر از نخبگان، یافته‌ها احصاء شد. براساس نتایج، الگوی رفتاری برزیل در نظام بین‌الملل بسیار محتاطانه و اقتصادمحور است؛ پس ضرورت دارد جمهوری اسلامی ایران راهبرد ثابت با تاکتیک متغیر متناسب با تغییرات جامعه هدف را در مواجهه با دولت، جامعه، نهادهای مدنی و رسانه‌های اجتماعی برزیل به کار بگیرد. همچنین با توجه به فضای گفت‌وگویی و رسانه‌ای این کشور، ایران باید ظرفیت‌های چند بُعدی دیپلماسی عمومی را با تمرکز بر دیپلماسی رسانه‌ای، دیپلماسی فرهنگی و دیپلماسی مبادله فعال کند.

کلیدواژه‌ها: الگوی ارتباطی، ارتباطات توسعه، قدرت نوظهور، جمهوری اسلامی ایران، جمهوری فدراتیو برزیل.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۴/۲۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۱/۱۸

* این مقاله مستخرج از رساله دکتری نویسنده اول با راهنمایی نویسنده دوم و مشاوره سایر نویسندگان است.

۱. دانشجوی دکتری علوم ارتباطات، دانشکده علوم اجتماعی، ارتباطات و رسانه واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. Sienta112@gmail.com

۲. دانشیار گروه فرهنگ و ارتباطات، دانشکده علوم اجتماعی و فرهنگی، دانشگاه امام حسین (ع)، تهران، ایران (نویسنده مسئول). Jalalghafari@gmail.com

۳. استادیار گروه ارتباطات، دانشکده ارتباطات و رسانه دانشگاه صداوسیما، تهران، ایران. Jebelli@irib.ir

۴. استادیار گروه مدیریت رسانه، دانشکده علوم اجتماعی، ارتباطات و رسانه واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. Akbar.nasrollahi@gmail.com

مقدمه

در قرن بیستم، دولت‌های غربی و سازمان‌های بین‌المللی با اهداف مختلف، برنامه‌های توسعه‌ای خود را در کشور برزیل اعمال و نتایج متفاوتی دریافت کردند. به باور کارشناسان، آمریکای لاتین یکی از جذاب‌ترین «آزمایشگاه‌های انسانی زنده» در جهت تغییر و تحولات اقتصادی، اجتماعی و سیاسی بوده و است (هوارد و هاروی، ۱۳۸۷: ۹۸۹) که بسیاری از دیدگاه‌های نظری با رویکرد اقدام‌پژوهی در این منطقه آزموده شده است.

جمهوری فدراتیو برزیل، بزرگ‌ترین و پرجمعیت‌ترین کشور آمریکای جنوبی، پایتخت آن برازیلیا و زبان رسمی آن پرتغالی است. در زمان حکمرانی پرتغال بر این کشور، به دلیل استعمارزدگی و توسعه نامتوازن فرهنگی- اجتماعی از بافتی سنتی برخوردار بود. به لحاظ وسعت سرزمینی و جمعیتی، از کشورهای بزرگ جهان است که به دلیل ویژگی‌های خاص، مورد توجه بسیاری از کشورها قرار گرفته است. در تاریخ ۱۹ تیر ۱۴۰۲ (۱۰ جولای ۲۰۲۳) جمعیت کشور برزیل بیش از ۲۱۸ میلیون نفر بوده است که از این میان، ۴۹٫۲ درصد مرد و ۵۰٫۸ درصد زن است. از سال ۱۹۸۳ تا ۲۰۲۰ نرخ رشد جمعیت اغلب روندی نزولی داشته است. در سال ۱۹۵۳ جمعیت برزیل ۵۸ میلیون نفر بوده که طی ۷۰ سال اخیر، جمعیت این کشور تقریباً سه و نیم برابر شده است.

جدول ۱- آمار جمعیتی برزیل در ۱۰ جولای ۲۰۲۳ (بر حسب نفر)

مهاجرت سال جاری	وفات روزانه	تولد روزانه	متولدین سال جاری	زن	مرد	جمعیت کل برزیل	جمعیت جهان
۲۲۷۴	۳۴۶۵	۶۱۵۰	۱,۷۲۰,۳۹۱	۱۱۱,۰۹۸,۴۵۰	۱۰۷,۵۷۹,۹۶۳	۲۱۸,۶۷۸,۴۱۳	۸,۰۹۹,۵۸۹,۷۰۰

منبع: (Countryeters, 2023)

با توجه به اینکه جمهوری اسلامی ایران سیاست چندجانبه‌گرایی در عرصه بین‌المللی را در پیش گرفته و برزیل از کشورهای راهبردی، بزرگ و مؤثر در نظام بین‌الملل، با موقعیت ژئوپلیتیک کم‌نظیر در حوزه اقتصادی و فناوری است و در برخی از حوزه‌ها، اقتصاد مکمل ایران محسوب می‌شود؛ ضرورت دارد تا ایران ارتباط مؤثری با این کشور پیشران رویدادهای سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و حتی نظامی و امنیتی منطقه آمریکای لاتین برقرار کند. سؤال

اصلی پژوهش حاضر این است که الگوی ارتباطی ایران در برابر برزیل چگونه باید باشد تا بتوان ارتباط قوی، مؤثر و سازنده‌ای با این کشور برقرار کرد؟

ملزومات پاسخگویی به سؤال پژوهش، کاوشی بر وضعیت سیاسی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی جامعه، استقلال رسانه از حاکمیت و نهادهای بین‌المللی، مصرف رسانه‌ای مردم، نسبت کنشگری مخاطب با رسانه، داشتن آگاهی از الگوهای ارتباطی سابق توسعه در کشور برزیل، شناسایی رسانه‌های جریان اصلی، پیوستی و چگونگی کارکرد شبکه‌های اجتماعی در برزیل و در نهایت شناسایی چالش‌های ارتباطی ایران در جامعه هدف است. پژوهشگران کوشیده‌اند تا دیدگاه نخبگان را برای برطرف کردن خلا دانشی، احصاء و به یک نظریه جامع در خصوص برقراری ارتباط مؤثر ایران با برزیل دست یابند.

پیشینه پژوهش

با وجود این که بخش چشمگیری از پژوهش‌های توسعه در خصوص جوامع آمریکای لاتین بوده، اما تاکنون پژوهش‌های داخلی اندکی بر روی این جوامع، دولت‌ها و رسانه‌های آن‌ها انجام شده است که به برخی از یافته‌های نزدیکترین آن‌ها به لحاظ زمانی و محتوایی به پژوهش حاضر اشاره می‌شود:

جدول ۲- پیشینه پژوهش‌های مرتبط

ردیف	عنوان	اطلاعات منبع	نتایج
۱	بریکس، گروه ۲۰ و اصلاح حکمرانی جهانی	مارینا لاریونوا و آندری شلیوف ^۱ (۲۰۲۱)	پرداختن به پتانسیل‌های هر کشور از قبیل وسعت، جمعیت، زیرساخت‌های اقتصادی؛ اقتصاد نوظهور بودن کشورهای عضو بریکس به‌عنوان رقیبی جدی در مصاف با غرب در دهه آینده
۲	چین و ایالات متحده: دو ابرقدرت در اقتصاد جهانی	آندره‌خا جاکلیچ ^۲ (۲۰۱۸)	استفاده از آخرین اطلاعات اقتصادی و تجاری برای نشان دادن چگونگی آمیختگی محیط‌های تجاری و اقتصادی چین و ایالات متحده و ارائه چگونگی ادغام شرکت‌های چندملیتی، ترسیم یک نظم شبه‌کنسرتی منطقی در جهان مبتنی بر زبانی مشترک برای رسیدن ذی‌نفعان به توافق در سطح جهانی

1. Marina Larionova & Andrei Shelpov
2. Andreja Jaklič

ردیف	عنوان	اطلاعات منبع	نتایج
۳	سیاست‌های مطلوب محتوایی شبکه هیسپان‌تی‌وی با رویکرد دیپلماسی فرهنگی ایران	معصومه مرادجانی و همکاران (۱۳۹۷) به روش گردند تئوری	شبکه برون‌مرزی هیسپان‌تی‌وی برای اینکه بتواند نقش مؤثری در دیپلماسی فرهنگی ایران در آمریکای لاتین ایفا کند، باید سیاست‌های محتوایی خود را بر اساس اهداف و اولویت‌های رسانه و با در نظر گرفتن شرایط محیطی مخاطب تدوین کرده و راهبردهای ساختاری، مدیریتی و توزیعی مطلوب و متناسبی را در برنامه‌ها و محیط سازمان رسانه در پیش بگیرد. این پژوهش کاربردی برای کل آمریکای لاتین انجام شده بود و تمرکز آن بر ارائه سیاست‌های محتوایی برای اثربخشی هیسپان‌تی‌وی بوده و به‌صورت اختصاصی به برزیل نپرداخته است.
۴	ارائه راهبردهای مطلوب ارتقای دیپلماسی عمومی ایران برای شبکه هیسپان‌تی‌وی	احمد امین‌فرد به روش تحلیل مضمون	مهم‌ترین راهبرد، پرهیز از پرداختن به مسائل اختلاف‌برانگیز و تبعیض‌آمیز در برنامه‌های شبکه، شفاف‌سازی در نوع پوشش وقایع کشورهای سوریه، بحرین و فلسطین، برجسته‌سازی اقدامات و مواضع دوگانه و هماهنگ رسانه‌ای غرب به رهبری آمریکا است که با نظریه قدرت هوشمند مطابقت دارد؛ در این پژوهش به نقش تعیین‌کننده محیط رسانه در دریافت مخاطب از رویدادهای خبری توجه اندکی شده است.
۵	برنامه‌ریزی راهبردی برای شبکه تلویزیونی هیسپان‌تی‌وی	ابوذر خوش-بیان و همکاران (۱۳۹۶) به روش سوات (SWOT)	دو هدف اول شبکه از میان اهداف ۵ گانه: ۱- تأمین منابع مالی مورد نیاز شبکه و فقدان کسری بودجه، ۲- کسب جایگاه معتبرترین، سریع‌ترین و دقیق‌ترین منبع اخبار خاورمیانه در میان شبکه‌های اسپانیایی‌زبان دنیا. احصاء و اولویت‌بندی راهبردها: «اتخاذ موضعی فعال در جذب نیروی انسانی»، «همکاری با شبکه‌های همسو در منطقه هدف و انجام تولیدات مشترک با آنها» و «افزایش وجهه خبری شبکه». این پژوهش کاربردی به‌طور خاص به راهبردی مؤثر برای کشورهای برزیل نپرداخته است.
۶	راهبردها و راهکارهای مقابله رسانه ملی با نفوذ رسانه‌ای ایالات متحده در آمریکای جنوبی	بعقوب حاجی-پور و همکاران (۱۳۹۹) به روش تحلیل مضمون	رسانه به‌عنوان تقویت‌کننده همه ابزارهای نفوذ همه‌جانبه ایالات متحده در آمریکای جنوبی شناخته شد. ایجاد شکاف رسانه‌ای در جامعه هدف در جهت تشکیک افکار عمومی و کنشگری براساس میزان فهم رسانه‌ای مخاطب، تقویت گفتمان مقاومت، تبیین اهداف استعماری آمریکا و احیا سنت بومی احصاء شد. این پژوهش کلی بوده و به‌صورت اختصاصی به راهبردی مشخص برای برزیل نپرداخته است.

علی‌رغم اینکه چند پژوهش در خصوص روابط ایران و آمریکای لاتین و قدرت‌های نوظهور انجام شده، اما پژوهش‌های داخلی محدودی در خصوص حوزه مطالعاتی برزیل بویژه محیط‌شناسی و مخاطب‌شناسی و همچنین سپهر رسانه‌ای آن انجام شده است. در مقاله حاضر سعی شده است تا به صورت علمی و تخصصی به درک جامعی از کشور برزیل رسیده و مبتنی بر واقعیات آن جامعه، الگوی مطلوبی را برای کنشگری موثر ایران در این کشور ترسیم و در جهت تحقق راهبردهای آن تلاش کرد.

ادبیات مفهومی

هر میزان که جامعه از سادگی به سمت پیچیدگی پیش می‌رود، ارتباطات انسانی و جمعی نیز اشکال پیچیده‌تری به خود می‌گیرد (دادگران، ۱۳۷۷: ۲۹). با در نظر گرفتن محدوده ارتباطی، ارتباط به دو نوع ملی و بین‌المللی (جهانی) تقسیم می‌شود (ساروخانی، ۱۳۹۱: ۴۴). با رشد فناوری‌های نوین، ارتباطات، بیش از پیش اهمیت یافته و ابزارهای نوین ارتباطی، پیشران آن شده‌اند. پیشرفته‌ترین شکل ارتباط با مشارکت حداکثری، خود مدیریتی جوامع و رسانه‌های ارتباطی فی‌مابین است (Ferire, 1973). این اصل به معنای حق مشارکت آگاهانه مردم، نخبگان و دولت‌ها در برنامه‌ریزی و تولید محتوای رسانه‌ای و پیشبرد امور است.

پیوند آشکاری بین دیدگاه ارتباطات به منزله جریان انتقال اطلاعات و رویکرد نوسازی در توسعه وجود دارد. نوسازی یکی از قدرتمندترین پارادایم‌هایی است که بعد از جنگ جهانی دوم ظهور کرد. برای دیدگاهی که ارتباطات را به منزله فرایند انتقال پیام می‌داند، بسیار آسان است که توسعه را به عنوان فرایند نوسازی از راه انتقال یا جای دادن تکنولوژی و یا القای ارزش‌ها، نگرش‌ها و رفتارها در مردم ببیند. از این منظر، اطلاعات و ارتباطات ابزارهای ترغیبی هستند که می‌توانند به یاری فرایند نوسازی بیایند (ملکات، ۱۳۹۶: ۳۸). نوسازی الگوی مسلط توسعه در آمریکای لاتین شد. در سال ۱۹۵۸، دانیل لرنر، پژوهشی را در مورد ۵۰ کشور منتشر و دستاورد پژوهش خود را منسوخ شدن جوامع سنتی برای ایجاد فضایی برای نوسازی خوانده و الگوی خطی توسعه را مطرح کرد (گذر از جامعه سنتی تالیف دانیل لرنر، ۱۳۸۳). در رویکرد انتقادی به پارادایم مسلط، توسعه فرایندی خطی نیست اما باید دارای زمینه تاریخی و از نظر فرهنگی حساس و چند وجهی باشد و به همه فرایندها و ساختارهای ایدئولوژیکی، سیاسی و اقتصادی تشکیل دهنده جامعه، توجه داشته باشد. (ملکات، ۱۳۹۶: ۳۹). در سال ۱۹۶۲، اورت میچل راجرز،

نظریه اشاعه نوآوری‌ها را به منزله موتور نوسازی جامعه ارائه کرد. راجرز تاریخ جامع مطالعات ارتباطی را مشحون از تحولات اجتماعی گوناگون می‌داند (راجرز، ۱۴۰۲) و نوآوری را به‌عنوان ایده، عمل، هدف، وسیله و یا انطباق با وضعیت متغیری که شخص آن را نو فرض می‌کند، تعریف کرده است (شکرخواه، ۱۳۸۶).

الگوی ارتباطی به معنای فضا، شکل و ترتیبی است که مبنای ایده و رفتار توسعه یا به بیانی آرایش فیزیکی توسعه هستند که مبتنی بر گفتمان‌های توسعه، نحوه استقرار و چینش کنشگران در یک نظام جهانی توصیف می‌شود (همانت شاه و ویلکینز)^۱ که نشان‌دهنده سه عنصر فضا، نقاط کلیدی (وزارت‌خانه‌ها و ساختارهای بین دولتی تدوین‌گر سیاست‌ها و مجری برنامه‌های توسعه) و بردارها (پیوند کنشگران نهادی و فضایی در جهت انتقال منابع مالی، فنی و انسانی) هستند. به باور محقق، پارادایم نوسازی برخاسته از نظریه اقتصادی نوکلاسیک، نظریه‌های جامعه‌شناسی توسعه به‌ویژه نظریه‌های دوقطبی نوسازی برگرفته از نظریه‌های تکامل اجتماعی و در سطح فردی نظریه‌های مربوط به روانشناختی فردی است که منشا نوسازی آمریکای لاتین را افراد غربی دانسته و به‌عنوان یک گفتمان باید به تغییر ویژگی‌های فردی و شبیه شدن آن‌ها به ارزش‌های اروپایی و شمال آمریکا منجر شود. تفکر توسعه‌گرایی جدید طی دهه‌های اخیر، مداخلات نهادی در کشورهای جهان سوم با مکانیسم‌های بیشتری را برای کنترل تسهیل کرد و آحاد جامعه واقعیت‌های اجتماعی و فیزیکی‌شان را در دیالکتیک توسعه‌یافتگی و توسعه‌نیافتگی تولید و بازتولید کردند. گفتمانی با رویکردی سکولار و عرفی که ارزش‌های دینی را مانع می‌داند و با سوگیری انسان‌انگارانه به محیط‌زیست، بهره‌کشی حریصانه برای رشد اقتصادی را چشم‌انداز خود می‌داند. الگوی اشاعه نوآوری به‌عنوان راهنما و گاهی مجری برنامه‌ریزی ارتباطات برای توسعه در سطح محلی موثر بوده است. از سوی دیگر، در دهه‌های جدید، مفاهیم متعددی مانند قدرت نوظهور، قدرت منطقه‌ای و قدرت میانه مطرح شده است که تمرکز اصلی آن بر دولت‌هاست. تضعیف ابرقدرت‌ها، طیفی از کشورها را متقاعد کرده تا در عرصه‌های منطقه‌ای و بین‌المللی ابراز وجود کنند (Hae Won, 2022: 26).

قدرت‌های نوظهور علی‌رغم موانع و چالش‌ها فرایند هویت‌سازی بین‌المللی را طی می‌کنند که فرجام آن نقش‌آفرینی در جابجایی قدرت و بازتوزیع نقش و نفوذ در حوزه‌های مختلف نظام بین‌الملل خواهد بود که مهم‌ترین ویژگی آن‌ها عبارتند از: ۱- واقع‌گرایی، ۲- قدرت بنیانی (هر رفتاری به

پشتوانه قدرت از دولت سر می‌زند)، ۳- قدرت برتر منطقه‌ای بودن، ۴- حمایت از چندجانبه‌گرایی و ۵- به حداکثر رساندن منافع از طریق قدرت نرم هستند (مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۹۵: ۵). دولت‌هایی که اولویت‌های مشترکی دارند، ائتلاف‌های باثباتی را شکل می‌دهند (میرترابی و فلاح، ۱۴۰۱: ۴۲۰). مبتنی بر تعریف کسینجر، شاخص‌های ترکیبی برای گذار از نظم بین‌الملل مطرح است که دو شرط ضروری دارد؛ ۱- تحول نهادی، ۲- تغییر قدرت. بدین ترتیب گذار نظم زمانی اتفاق می‌افتد که تغییر عمده‌ای در قوانین، نهادها و یا توزیع قدرت روی دهد (رادگودزی و صفری، ۱۳۹۸: ۲۳۷). قدرت‌های مذکور در قالب گروه‌بندی‌های مختلف از جمله بریکس و سازمان همکاری شانگهای، گام‌های بلندی را برای نهادینه‌سازی نقش و حضور جهانی خود برداشته‌اند. براساس شروط و ویژگی‌های گفته شده، جمهوری اسلامی ایران و جمهوری فدراتیو برزیل هر دو قدرت‌های نوظهور محسوب می‌شوند. الگوهای ارتباطی نسبتاً موفق در قدرت نوظهور برزیل مؤثر بوده است که برخی از آن‌ها مربوط به قدرت‌های جهانی، برخی مختص قدرت‌های نوظهور و برخی نیز به قدرت‌های میانه و کوچک تخصیص یافته است که با راهبرد و راهکارهایی مشخص جایگاه و حضور خود را در برزیل تثبیت کرده و یا در حال قوام‌بخشی به جایگاه خود هستند. هر کدام از آن‌ها یک محور ارتباطی مرکزی داشته و دیگر محورها در پیرامون آن قرار گرفته و قوام‌بخش آن بوده‌اند.

روش پژوهش

به دلیل وجود تنوع دیدگاه در خصوص الگوهای ارتباطی و برخورد سلیقه‌ای در میزان تمرکز بر متغیرهای توسعه، ضرورت داشت تا خلاء دانشی در سطح اولیه نمایان شود. بر همین مبنا، ابتدا به روش مطالعه اسنادی با بررسی منابع مکتوب و غیرمکتوب، پژوهش آغاز شد. سپس سؤالات پژوهش به صورت نیمه ساختاریافته طراحی و با صاحب‌نظران، مصاحبه عمیق انجام شد. مشارکت‌کنندگان به صورت هدفمند و برحسب خصوصیات و تجارب زیسته، از میان نمایندگان رسمی ایران در برزیل، نخبگان فرهنگی در جامعه المصطفی و سازمان فرهنگ و ارتباطات، اساتید دانشگاه و فعالان رسانه‌ای انتخاب شدند.

دغدغه برخی از خالقان نظریه مبنایی به ویژه اشتراوس، ظاهر شدن فرایند تحلیل کیفی بود (Strauss, 1987). از نظر ایشان، داده‌ها باید در چند مرحله کدگذاری شوند تا نتیجه در چارچوب الگوی پارادایمی بازنمایی شوند (Strauss and Corbin, 1998). بنابر اقتضات روش پژوهش، متن مصاحبه پیاده‌سازی شد. سپس مراحل کدگذاری اولیه (نسبت دادن کدهای مفهومی و مقوله‌ای

به کوچکترین واحد معنادار از محتوای متنی هدف)، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی صورت گرفت. طبق روش اشتراوس و کوربین، همه داده‌ها باید در مقوله‌های علی، محوری، راهبردها، متغیر زمینه‌ای، عوامل واسطه‌ای و مداخله کننده و پیامدها (نتایج و آثار) قرار داده می‌شد. بر همین مبنا، صورت‌بندی و در قالب الگویی پارادایمی ارائه و با تمرکز بر روی کدگذاری اولیه، پدیده محوری شناسایی و مقولات حول آن ایجاد شد. مصاحبه‌ها تا زمانی که اکثر مشارکت‌کنندگان در بسیاری از موضوعات وحدت نظر داشتند و دیدگاه مخالف و یا چالشی مطرح نمی‌شد، ادامه یافت و کاوشگران را به اشباع نظری رساند که در ادامه به بیان آن‌ها پرداخته می‌شود.

جدول ۳- تعداد کدهای اولیه، مضامین و مقوله‌های چندسطحی

مضامین احصاء شده	مقوله‌های سطح یک	مقوله‌های سطح ۲	طبقه
۳۹۲	۹۵	۴۳	۹

کدگذاری دیدگاه‌های نخبگان در خصوص جمهوری فدراتیو برزیل

در کدگذاری داده‌های مستخرج از مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته نخبگان حوزه مطالعاتی برزیل، مضامین و مقوله‌های چند سطحی در طبقات حوزه فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، سیاست خارجی، اقتصادی، علمی-فناوری، رسانه و الگوهای ارتباطی موفق در برزیل احصاء شد که در ادامه کدگذاری شده‌اند. به دلیل تلخیص و کاهش حجم مقاله، کدهای اولیه ذکر نشده اما مضامین مشترکی که کاوش گر مبتنی بر آن به اشباع نظری رسیده است، قید شده است.

۱. کدگذاری داده‌های علمی- فرهنگی

جدول ۴- مضامین و عبارات کلیدی احصاء شده حوزه فرهنگ برزیل

ردیف	مقوله سطح یک	مضامین مشترک چند عبارت
۱	سه‌م‌بندی جامعه بر اساس سطوح اقتصادی	آغاز استعمار پرتغال از ایالت باهیا ^۱ از آوریل سال ۱۵۰۰/ تقسیم‌بندی برزیل به لحاظ مدیریت داخلی و توسعه شهری و صنعتی به پنج منطقه ^۲ (شمالی، شمال شرقی، مرکزی- غربی، جنوب شرقی و جنوب)/ تغییرات معنادار در زمینه‌های مختلف اقتصادی، رفاهی، فرهنگی-اجتماعی، سبک زندگی و نوع نگرش ذیل این تقسیم‌بندی

1. Bahia

2. Norte, Noreste, Centro-Oeste, Sudeste y Sur (en español)

ردیف	مقوله سطح یک	مضامین مشترک چند عبارت
۲	چندملیتی بودن جامعه	کشوری چندملیتی متشکل از نژادهای اروپایی، بومیان محلی، آفریقایی، آسیایی و عرب‌تبارها
۳	خداباوری آحاد جامعه	بیشترین شمار مسیحیت کاتولیک در جهان / بالاترین میزان خداباوری / اعتقاد به خدای واحد به‌عنوان برترین موجود در کتب مقدس مسیحیان، یهودیان و مسلمانان
۴	نفوذ دین‌داری در سپهر سیاسی	تعمیق باورهای دینی در ساحات جامعه از جمله سیاست / شهرت فزاینده نمایندگان مسیحیت انجیلی در دهه‌های اخیر / تضارب آرا نخبگان سیاسی در مباحث دینی (محافظه‌کاری اخلاقی، ضدیت با کمونیسم، راست‌گرایی سیاسی - حزبی، کثرت‌ستیزی، نفی اصل سکولاریسم، مبارزه با مسائل حقوق جنسی، باروری و سیاست‌های حقوق بشری)
۵	خداباوری در ویژگی و شاخص‌های الهیات رهایی‌بخش	بومی‌بودن الهیات / نجات همه‌جانبه / نقش الگویی عیسی(ع) در حمایت از فقرا / تأسیس کلیساهای پایه (تغییر اولویت‌ها و قالب‌های تبلیغی و ایجاد ابتکار عمل در تبلیغ مسیحیت) / هدف (برقراری ارتباط بین کتاب مقدس و زندگی روزمره) / تقدم عمل بر اندیشه (عمل آزادسازی طبقات استثمارشده) / فقر (مهم‌ترین ویژگی جامعه نتیجه ساختارهای گناه‌آلود جامعه) / سکوت (نفی وجود الاهی) / نوع و سنخ فقر (متفاوت بودن فقر موجود در اروپا و آمریکای شمالی با آمریکای لاتین) / کارکرد عملی دهه ۷۰ و ۸۰ (نقش برجسته در انقلاب‌های منطقه و حمایت از انقلابیون)
۶	کیفیت نسبی آموزش عمومی	مشاهده بیشترین پیشرفت در حوزه آموزشی در دهه‌های اخیر / متشکل از مؤسسات دولتی و خصوصی دارای مقطع پیش‌دبستانی تا آموزش عالی / اخذ حمایت مالی نظام آموزشی از دولت / ارزیابی عملکرد از طریق آزمون ملی آموزش دبیرستان (ENEM) / تقویت و بهبود سیستم ارزیابی ملی در همه سطوح آموزشی / کاهش نرخ بی‌سوادی در میان افراد بالای ۱۴ سال و کودکان کار / اجرای برنامه کمک تحصیلی / آموزش فنی و استخدام در دوره‌های پیشرفته / باقی‌ماندن برخی از چالش‌های / عدم وجود داده‌های آماری دقیق مربوط به شاخص بی‌سوادی به‌لحاظ پراکندگی جامعه برزیل / شاخص باسوادی بیش از ۹۵ درصدی در جنوب برزیل در قیاس با شمال شرق

۲. کدگذاری داده‌های اجتماعی

برزیل؛ کشوری در حال توسعه با افت‌وخیزهای زیاد است و بین سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۰ رشد بسیار قابل ملاحظه‌ای داشته است. از سال ۲۰۱۹ تا ۲۰۲۰ تقریباً رشد چشمگیری نداشته، اما در حال حاضر مجدداً در حال رشد و تثبیت جایگاه خود است.

جدول ۵- مضامین و عبارات کلیدی احصاء شده حوزه اجتماعی برزیل

مضامین مشترک چند عبارت	مقوله سطح یک	مقوله سطح ۲	ردیف
تشابه نسبی فرهنگی جامعه برزیل و مردم آن با اکثر کشورهای لاتین / راحت، باز به لحاظ روابط اجتماعی، بی خیال، گشاده رو، دلخوش، سطح بالای تعاملات اجتماعی بین فرهنگی	ویژگی شخصی	توسعه بافتنی لایه‌های اجتماعی	۱
بالا بودن سطح نابرابری‌های اجتماعی در برزیل / همگامی اقتصادی با نابرابری اجتماعی / سیاهان؛ اقلیت نژادی قابل ملاحظه (ایالت بایا تنها نقطه‌ای هست خارج از آفریقا با اکثریت قاطع سیاهپوست) / اثرگذاری سیاهان بر جامعه / شایع بودن پدیده نژادپرستی / نابرابری اجتماعی گسترده در جامعه / سطح بسیار پایین توسعه اجتماعی در برخی از مناطق / بسیار بالا بودن نرخ قتل، خشونت ریشه در فقر، قاچاق مواد مخدر و ... / فقر و درآمد اندک سیاهان شمال شرقی نسبت به دیگر نژادها / سطح بالای میزان خشونت	فقر فرهنگی - اجتماعی لایه‌های پایین اجتماعی		
اروپایی بودن اغلب ایالت‌های جنوبی (آلمانی، ایتالیایی، لهستانی و...) / سطح بالای توسعه اقتصادی و اجتماعی / وجود تناقض حداکثری در لایه‌های اجتماعی به لحاظ نژادی و درآمدی / درآمد بالای ۳ الی ۴ هزار دلاری و سطح زندگی مطلوب کارمندان در برازیلیا / وجود اماکن بسیار پیشرفته در خارج از برازیلیا در زمینه توریسم و... / مشابهت حداکثری جنوب برزیل با آلمان و ایتالیا / بلوند و بور و شبیه بودن به سبک زندگی غربی؛ دارای مسکن و خودروهای لوکس / وجود تفاوت معنادار بین بایا و برازیلیا (برخلاف بسیاری از شهرها و مراکز استان ایران که توسعه نسبی پیدا کرده‌اند)	کیفیت زندگی لایه‌های بالای اجتماعی		
عدم پیشرفت قابل توجه در توسعه اجتماعی / دارا بودن جمعیتی بالغ بر ۳۰ میلیون نفر بالای خط فقر	سطح توسعه	برنامه‌های حمایتی دولت جهت فقرزدایی	۲
وجود تجربه مثبت همکاری با این کشور / محدود شدن سطوح ارتباطی برزیلی‌ها به درون کشور به دلایلی از قبیل وسعت سرزمینی و... / عدم ارتباط حداکثری جامعه با اروپا و آمریکا / بزرگ، مستقل و قاره‌پنداشته شدن برزیل توسط مردم / ارتباط حداکثری با کشورهای اطراف	علاقه به توسعه ارتباطات اجتماعی با کشورهای منطقه		

مضامین مشترک چند عبارت	مقوله سطح یک	مقوله سطح ۲	ردیف
<p>سیاست‌های موفق در زمینه مسکن‌سازی تحت عنوان Minia cas, minia Bida (خانه کوچک من؛ زندگی من) // طرحی موفق‌تر، حرفه‌ای‌تر و سازماندهی شده‌تر از مسکن مهر و مسکن ملی ایران / طرح Bolsa Familia, یا سید حمایتی خانواده (غذا و...) در جهت ترغیب و کمک مالی ۲۵۰ رتالی دولت به خانواده‌های فقیر با هدف تسهیل شرایط آموزش همگانی فقرا (عدم تحصیل و تربیت کودکان به دلیل فقر شدید)</p>	<p>وجود برنامه‌های حمایتی موفق</p>		
<p>جذب، به‌کارگیری و استخدام سیاه‌پوستان در دستگاه‌های مختلف اجرایی با سهمیه متفاوت (با شانس استخدام بیشتر) برای ارتقاء جایگاه اجتماعی سیاهان و کنشگری موثر آنان در جامعه / تخصیص سهمیه خاص به زنان در کنشگری و کسب مناصب حائز اهمیت کشوری (تخصیص ۳۰ درصد از کرسی‌های پارلمان به زنان) به مثابه سیاست‌های اصلاحی کنشگری موثر زنان در جامعه در زمینه توسعه انسانی / برداشتن گام‌های بلند کمی و کیفی در مسیر توسعه به اقتضای شرایط سیاسی در سال‌های مختلف و قوت‌گیری دوباره آن توسط دولت لولا</p>	<p>سیاست تبعیض مثبت</p>		
<p>آمار بالایی میزان خیانت به همسر، گسستگی نظام خانواده، قتل ناشی از خیانت و طلاق / آمار ۸ درصدی جمعیت LGBT / در جست‌وجوی معنویت و روی آوردن به کلیساهای اوانجلیکی جهت جبران بی‌اخلاقی (آشفتگی و مشکلات اجتماعی منجر به رشد و توسعه کلیساهای اوانجلیک از ۴ تا ۵ درصد در ۱۹۷۰ به ۳۰ درصد شده است)</p>	<p>خانواده و انحرافات اخلاقی</p>	<p>مقاله: مقاله: معنویت و مبارزه با انحرافات اخلاقی</p>	
<p>ایجاد موجی از بازگشت به معنویت و بازگشت به خانواده به‌دلیل شیوع رفتارهای جنسی بی‌حد و حساب و عدم پایبندی به خانواده / به‌ستوه آمدن برزیلی‌ها از گسست نهاد خانواده / دولت بولسونارو و تشکیل آن بخشی از پاسخ جامعه به این نیاز بود / به لحاظ اجتماعی جامعه به فردی متمایل شد که به خانواده و مخالفت با همجنسگرایی تاکید داشت و متمایل به تقویت نهاد خانواده بود.</p>	<p>رویکرد همگرایانه راست‌گراها</p>		<p>۳</p>

ردیف	مقوله سطح ۲	مقوله سطح یک	مضامین مشترک چند عبارت
		رویکرد چالشی لولا داسیلوا	رویکرد لولا به خانواده برعکس بولسونارو است و معتقد به آزادی‌های اجتماعی بیشتر است. چالش لولا مخالفت سیاست‌هایش با سیاست‌های اوانجلیکی است و برای مدیریت چالش سعی در عدم تحریک اجتماعی اوانجلیکی‌ها دارد/ یکی از اقدامات مؤثر وی پیشبرد سیاست‌های اقتصادی در جامعه برای جلب، جذب و تطمیع دیدگاه اوانجلیکی‌هاست؛ اما به لحاظ اجتماعی و فرهنگی نمی‌تواند آنها را جذب کند.

۳- کدگذاری داده‌های صنعت و فناوری

جدول ۶- مضامین و عبارات کلیدی احصاء شده حوزه صنعت و فناوری در برزیل

ردیف	مقوله سطح ۲	مقوله سطح یک	مضامین مشترک چند عبارت
۱	سیر توسعه اقتصادی و فناورانه	نامحسوسی خلا فناوری در گام نخست صنعتی شدن	در مراحل نخست صنعتی شدن برزیل، خلا فناوری چندان احساس نمی‌شد و سپس به‌عنوان کالای سرمایه‌ای و نیروی انسانی متخصص (توسط شرکت‌های خارجی و نیروی کار مهاجر) وارد برزیل شد.
		عدم شکل‌گیری فناوری پیچیده	شکل‌گیری فناوری پیچیده در بخش تولید، نیازمند منابع مالی بالایی بود که اولویت‌های اساسی سیاست‌های عمومی مجال پرداخت به آن را نمی‌داد.
		سرمایه‌گذاری دولت بر کالای سرمایه‌ای و نیروی انسانی	دولت در سال‌های گذشته به فناوری وارداتی و نیز تأمین مالی خارجی برای ساخت اقلام سرمایه‌ای و تربیت نیروی انسانی حرفه‌ای اقدام کرد. در روند صنعتی شدن و رشد اقتصادی، برزیل بر محور تحکیم زیرساخت‌های ملی و مستقل استوار شد.
		نقش مؤثر بنگاه‌های بزرگ دولتی در فناوری	در سیر توسعه اقتصادی آثار و اثرگذاری آن مشهود و تأثیر زیادی در اشاعه و توسعه فناوری در کشور داشت.
		پیشران پیشرفت اقتصادی؛ عوامل انسانی	توسعه جامعه و تنوع نژادی به پیشرفت‌های اقتصادی منتج شده است.

ردیف	مقوله سطح ۲	مقوله سطح یک	مضامین مشترک چند عبارت
۲	دستاوردهای فناوریانه	سرآمدی در صنعت هواپیماسازی	امروزه پیشروی برزیل در زمینه هواپیماسازی سرآمد است. شرکت هواپیمایی امبرائه، بزرگترین شرکت تولیدکننده هواپیمای میان‌برد دنیا در زمینه هواپیماسازی است که براساس برخی گمانه‌زنی‌ها به دلیل سقوط بسیار کمتر، بالاتر از بوئینگ قرار دارد.
		سرآمدی در فناوری پزشکی	شاخص و سرآمد بودن در زمینه صنعت تولیدات و تجهیزات پزشکی بخش دیگری از توانمندی برزیل است.
		چشم‌انداز بلندمدت در صنعت کشاورزی	برزیل کشوری نسبتاً پیشرفته با اقتصاد کشاورزی محور با چشم‌انداز تبدیل شدن به بزرگترین تولیدکننده محصولات کشاورزی در جهان است و بر رشد و توسعه صنعت کشاورزی متمرکز است.
		عدم تمرکز بر صنعت خودروسازی علی‌رغم رشد فناوریانه	برزیل دارای جایگاهی متوسط در زمینه خودروسازی است. اگرچه از برترین کشورهای خودروساز جهان است، اما تلاش و تمرکزی بر برندسازی در صنعت خودرو نداشته است. این کشور خط تولید اکثر برندهای خودروسازی جهان را دارد.

۴- کدگذاری داده‌های اقتصادی

جدول ۷- مضامین و عبارات کلیدی احصاء شده حوزه اقتصادی برزیل

ردیف	مقوله سطح ۲	مقوله سطح یک	مضامین مشترک چند عبارت
۱	همگرایی اقتصادی منطقه‌ای	احیا، تقویت و تحکیم مرکوسور با محوریت اتحاد برزیل و آرژانتین	رهبری منطقه‌ای اقتصاد/ مبارزه با توسعه نامتقارن/ ایجاد جذابیت جهت جذب سرمایه خارجی/ بسترسازی نظام چند قطبی اقتصادی بریکس
		تضعیف قدرت اقتصادی آمریکا	ممانعت از یکه تازی اقتصادی ایالات متحده در قاره آمریکا/ کاهش نابرابری‌های اقتصادی/ ایجاد موازنه نرم در برابر ایالات متحده
۲	استقلال از طریق مشارکت جنوب- جنوب	تنوع بخشی به شرکای بین‌المللی	پیشبرد همکاری جنوب - جنوب پس از جنگ سرد از دهه ۱۹۹۰
		هماهنگ‌سازی فعالیت‌های سایر نهادهای دولتی فعال در عرصه	ترویج عملی گفت‌وگو جنوب- جنوب پس از به قدرت رسیدن رئیس‌جمهور، لولا داسیلوا ارائه کمک مالی، اهدای وام، کمک فنی و کارشناسی به

ردیف	مقاله سطح ۲	مقاله سطح یک	مضامین مشترک چند عبارت
		بین‌المللی	کشورهای جنوب
۳	همکاری با قدرت‌های نوظهور	تقویت قدرت‌های نوظهور اقتصادی	ابتکار عمل مشترک روسیه و برزیل در گروه هشت در ۲۰۰۷ / گروه بریک (متشکل از برزیل، روسیه، هند و چین) در سال ۲۰۰۹ / تبدیل بریک به بریکس با پیوستن آفریقای جنوبی در ۲۰۱۰ / پیوستن ایران به بریکس به‌عنوان قدرت نوظهور غرب آسیا در سال ۲۰۲۴-۲۰۲۳
۴	تاسیس بانک توسعه بریکس	درخواست اصلاح ساختار صندوق بین‌المللی پول	اعمال نفوذ در حکمرانی اقتصادی جهانی با همکاری بریکس / افزایش سهم حضور کشورهای غیرغربی در صندوق بین‌المللی پول
		سازوکاری موازی صندوق بین‌المللی پول	انتقاد به تأمین مالی پروژه‌های عمرانی بر مبنای توسعه پایدار / تقد به برگزیده شدن مدیران صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی براساس شایستگی نه غربی بودن
۵	روابط اقتصادی پایدار با تراز تجاری منفی	کالاهای تجاری وارداتی ایران از برزیل	اصلی‌ترین اقلام وارداتی ایران از برزیل (۹۹ درصد) روغن، واردات ۰/۳ گوشت، کنجاله، سویا، روغن سویا، تولیدات دارویی و دندانپزشکی / عدم ریسک شرکت‌های بزرگ چندملیتی در خصوص اقلام تحریمی در همکاری با ایران / ریسک‌پذیری شرکت‌های کوچک در صادرات اقلام ماشین‌آلات تحریمی به صورت غیر مستقیم از طریق کشورهای ثالث
		محصولات صادراتی ایران به برزیل	اوره، مهم‌ترین کالای کشاورزی صادراتی ایران به برزیل / قابل توجه بودن حجم صادرات این کالا / دیگر اقلام صادراتی شامل پسته، کشمش، فرش، وسایل چینی، بلور و...
		منفی بودن تراز تجاری ایران و برزیل	منفی بودن تراز تجاری ایران با برزیل طی سال‌های اخیر / از مجموع ۶ میلیارد تجارت، تخصیص ۱ میلیارد به صادرات و ۵ میلیارد به واردات از برزیل
		بی‌رقیب بودن برزیل در واردات علی‌رغم منفی بودن تراز تجاری	تولید کنندگان عمده محصولات کشاورزی در جهان: گندم (کانادا و آمریکا)، سویا (برزیل و آمریکا، آرژانتین). مهم‌ترین ظرفیت‌های همکاری تجاری ایران، برزیل، آرژانتین و آمریکا هستند که آرژانتین و آمریکا به‌دلیل مسائل سیاسی و سیاست خارجی، امکان مبادله تجاری با ایران را ندارند و تنها گزینه برزیل است. اگرچه قیمت مناسب و کیفیت بالایی هم دارد. در آسیا روسیه و اوکراین هم بودند ولی از نظر قیمت و کیفیت پایین‌تر هستند. ایران چند سال پیش مقداری از روسیه و اوکراین وارد می‌کرد اما پس از جنگ اوکراین متوقف شد.

براساس یافته‌های حاصل از مصاحبه‌ها، سیاست اقتصادی برزیل بر پایه «اتحاد با کشورهای منطقه»، «مصاف هوشمندانه با قدرت‌های برتر اقتصادی در نظام بین‌المللی» و «کاهش نابرابری-های اقتصادی و افزایش توسعه اقتصادی در داخل» است. به این امید که بتواند به یک نظم اقتصادی متوازن و عادلانه دست پیدا کند. در جهت توسعه روابط اقتصادی با همسایگان، امضای موافقت‌نامه تجارت آزاد میان مرکوسور و جامعه کشورهای آند (۲۰۰۳)، تاسیس جامعه ملل آمریکای جنوبی^۱ با ورود شیلی، گویان و سورینام (۲۰۰۴) و تغییر نام و تغییر کاربری جامعه ملل آمریکای جنوبی از اقتصادی به حوزه‌های سیاسی، اجتماعی، زیربنایی، فرهنگی و زیست‌محیطی تحت عنوان اتحادیه ملل آمریکای جنوبی^۲ (۲۰۰۷) و ایفای نقش مؤثر در شکل‌گیری گروه اقتصادی قدرت‌های نوظهور اقتصادی (بریکس) در قرن بیست و یکم انجام شد.

۵- کدگذاری داده‌های رسانه در برزیل

جدول ۸- مضامین و عبارات کلیدی احصاء شده حوزه رسانه و بازنمایی ایران توسط این رسانه‌ها

ردیف	مقوله سطح ۲	مقوله سطح یک	مضامین مشترک برخی از عبارات
۱	قدرت حداکثری رسانه در کنترل جامعه	وابستگی رسانه به گروه‌های رسانه‌ای	مرجعیت فعالیت گروه‌های رسانه‌ای در برزیل / گروه رسانه-ای گلوبو مشتمل بر شبکه تلویزیونی، روزنامه، شبکه خبری، وبسایت و... / گروه رسانه‌ای رده وابسته به اوانجلیک‌ها مشتمل بر شبکه تلویزیونی، روزنامه، وبسایت و...
		مدیریت افکار عمومی توسط رسانه‌ها	بسیار قدرتمند بوده و تعیین‌کننده هستند / بیشترین رقابت بین دو گروه رسانه‌ای گلوبو و رده (rede) برای تسخیر افکار عمومی است.
۲	چیرگی تولیدات رسانه‌ای سرگرم‌کننده بر محتوای رسمی	غالب بودن محتوای سرگرمی	غلبه بعد سرگرمی بر بعد آموزشی و خبری-اطلاع‌رسانی / پایین بودن کیفیت محتوای رسانه‌ای و چیرگی محتوای زرد، روزمره و غیرعلمی / محدود بودن مطالب مثبت و تخصصی / فعالیت کلاس‌های آموزشی، شرکت‌ها و کسب و کارها و...
		کم رونقی محتوای رسمی	استقبال حداقلی از مسائل سیاسی و کلان بین‌المللی / بازتاب گسترده مسائل در رسانه‌های سنتی و فضای مجازی / چیرگی مسائل سیاست داخلی به‌ویژه مسائل اقتصادی در

1. The Community of South American Nations
2. The Union of South American Nations

ردیف	مقوله سطح ۲	مقوله سطح یک	مضامین مشترک برخی از عبارات
			محتوا با رویکرد خبری
۳	رسانه غیررسمی	شبکه‌های اجتماعی	مطرح بودن واتساپ به‌عنوان شبکه ارتباطی اصلی با بیش از ۱۶۰ میلیون کاربر / اینستاگرام در حال پیشی گرفتن از فیسبوک با بیش از ۱۳۰ الی ۱۴۰ میلیون کاربر
		تبلیغات مجازی	حضور تقریباً همه فروشگاه‌ها و کسب‌وکارها در شبکه‌های اجتماعی (واتساپ، فیسبوک و حتی یوتیوب و پیام‌رسان‌های داخلی) // تحقق فرایند جایگزینی تبلیغات مجازی به جای رسانه‌های سنتی از جمله تبلیغات تلویزیونی و ...
۴	چیرگی تولیدات خبری محلی بر سیاست خارجی	سیاست‌های محلی و حزبی	بیشتر متمرکز بر انتخابات و سیاست‌های حزبی است که البته مخاطبان زیادی ندارد.
		امتداد خبررسانی رسانه‌های غربی در حوزه بین‌الملل	چیره بودن مرجعیت منابع خبری غربی (رویترز، آسوشیتدپرس و دیگر رسانه‌های مطرح) در سپهر رسانه‌ای برزیل جهت انعکاس، تحلیل و جریان‌سازی خبری مسائل سیاست خارجی
۵	درک حداقلی و مخدوش جامعه برزیل از ایران و غرب آسیا	درک نسبی از جنوب غرب آسیا به‌واسطه مهاجران عرب	شناخت نسبی غرب آسیا / زندگی بیش از ۱۰ میلیون عرب‌تبار در برزیل / حضور موثر لبنانی‌ها در ساختار سیاسی و اجتماعی برزیل پس از ۱۰۰ سال مهاجرت / سابقه رئیس‌جمهور و وزیر شدن اعراب و حضور ۱۰ درصدی عرب‌تبارهای لبنانی و سوری در مجلس / فراوانی غذاهای عربی و استقبال از آن‌ها / فعالیت بخشی از اعراب در رستوران‌ها و تجارت‌های خرد
		شناخت حداقلی از ایران	نسل جدید: شناختی از ایران ندارند. اگر اطلاعات محدود و مخدوشی هم به آن‌ها برسد، اغلب ایران را با عراق اشتباه گرفته و می‌پندارند که ایران یک کشور عرب‌زبان در حال جنگ است.
			سالم‌خورده: نسل سالخورده از دهه ۵۰، ۶۰ و ۷۰ تمدن ایران را کم‌وبیش می‌شناسند. علاقه‌مند هستند که به ایران سفر کنند. نگرش آنها در استقلال‌طلبی و مخالفت با سیاست خارجی مداخله‌جویانه با ایران تا حدودی یکسان است.
			آنهایی که به نوعی نگرش آمریکایی دارند، ایران را مخمل نظم بین‌المللی می‌دانند و قرائت‌شان تحت تأثیر رسانه‌های آمریکایی و اروپایی است.

ردیف	مقوله سطح ۲	مقوله سطح یک	مضامین مشترک برخی از عبارات
۵	هیسپان تی وی؛ تنها ظرفیت رسانه‌ای	محدودیت‌های هیسپان تی وی در ایجاد مفاهمه	شبکه هیسپان تی وی؛ اقدام شایان تقدیر ایران در عرصه دیپلماسی عمومی و رسانه‌ای / توانمندی متوسط در ارتباط-گیری با مخاطب در برزیل و ظهور و بروز محدود در این جامعه به دلیل عدم یکسانی زبان، محدودیت دسترسی به شبکه و غیرقابلی بودن / پذیرش محدود رویکرد رسانه‌ای و محتوایی هیسپان تی وی (محتوای جدی و رسمی)
		راهبرد رسانه‌ای موثر ایران	سرگرمی؛ بیشترین مصرف رسانه‌ای شهروندان برزیلی / عدم استقبال عمومی از اخبار رسانه‌های رسمی / سکوی رسانه‌ای شدن هیسپان تی وی برای اقدام موثر رسانه‌ای جهت انتشار تولیدات فرهنگی متناسب با ذائقه جامعه هدف / بستن قرارداد همکاری رسانه‌ای با شبکه‌های برزیلی با هدف تولید محتوا در قالب مستند، برجسته‌سازی تولیدات رسانه‌ای سینمای ایران / همکاری مقطعی نسبتاً موفق با گلوبو (امپراتوری رسانه‌ای برزیل) در ساخت چند مستند در مورد ایران با هدف ارائه تصویر جدیدی از ایران / همکاری با حفظ سیاست‌های رسانه-ای خودشان / بازنمایی نقد ایران و جامعه ایرانی به‌عنوان واقعیات جامعه ایران / تعامل با بلاگرها و دیگر اینفلوئنسرهای برزیلی جهت اثربخشی بر شبکه‌های اجتماعی / حائز اهمیت بودن ایجاد یک رسانه با شاخص‌های اثربخشی اجتماعی غیردولتی / ضرورت برنامه تور گردشگری- آموزشی برای خبرنگاران حوزه ایران با هدف تعدیل و تغییر نگرش آنها در مورد ایران / تولید محتوای مناسب ارائه به رسانه‌های برزیلی در داخل / متقاعدسازی گروه‌های رسانه‌ای فعال جهت همکاری موثر رسانه‌ای

کارشناسان حوزه برزیل معتقدند رسانه‌ای که کنشگری جدی در جامعه برزیل ایجاد می‌کند، واتس‌آپ است. در سال ۲۰۱۸ و ۲۰۲۲م، واتس‌آپ یک کنشگر بسیار مهم بود. اخبار فیک در انتخابات ۲۰۱۸ منتشر و در نتایج بسیار تأثیرگذار بود. بولسونارو تبلیغات گسترده‌ای را در واتس‌آپ و فضای مجازی انجام داد و دولت برزیل، قانون را مبنای کنشگری سیاسی در فضای مجازی

دانست. برزیلی‌ها فضای مجازی به‌ویژه پلتفرم‌های خارجی را مدیریت می‌کنند. قانون مقابله با فیک‌نیوز در دستور کار برزیلی‌ها قرار دارد. اغلب شبکه‌های اجتماعی در برزیل دفتر دارند و آن‌ها را پاسخگو می‌کنند که باید نسبت به ضوابط برزیل پایبند باشند. تلگرام چند بار در برزیل فیلتر شد و این سکو مجبور شد تابع قوانین برزیل عمل کند. فیسبوک به‌دلیل عدم تبعیت از چارچوب رسمی برزیل جریمه شد.

۶- کدگذاری داده‌های سیاسی

جدول ۹- مضامین و عبارات کلیدی احصاء شده روابط خارجی دو دولت- ملت ایران و برزیل

ردیف	مقوله سطح ۲	مقوله سطح یک	مضامین مشترک برخی از عبارات
۱	دموکراسی باثبات اما مخدوش	انتخابات اجباری	اجباری بودن انتخابات مگر با توجیه قانونی فرد واجد حق رأی
		نقش حداکثری پول کثیف در انتخابات پارلمان	انتخابات آزاد به‌معنای احتمال انتخاب کردن و انتخاب شدن هر فرد/ وجود دموکراسی اما با نقدهایی به‌دلیل وجود پول کثیف و غیرقانونی/ اثربخشی حداکثری تبلیغات در انتخابات
		رویکرد متفاوت	نقش پول در انتخابات پارلمان/ عدم حاکم بودن سطح عالی از دموکراسی/ وجود نقطه ضعف‌های اساسی/ تأثیر حداکثری نقش کارتل‌ها و شرکت‌های اقتصادی چندملیتی
۲	تحولات چپ- گرایی در خاستگاه	رویکرد متفاوت	تغییر کم و بیش جدی در خاستگاه و رویکرد سابق چپ‌گرایی/ تشابه معقول و محافظه‌کارانه در رویکرد سیاسی با چپ‌های مترقی آمریکای لاتین مثل کوبا و ونزوئلا
		طیف‌های چپ‌گرا	آغاز تفکرات چپ مترقی آمریکای لاتین از کوبا و ونزوئلا/ آرژانتین، برزیل و مکزیک در وسط طیف (چپ میانه به لحاظ رویکرد سیاسی)/ انتهای طیف چپ‌گرایی یعنی شیلی و کلمبیا
۳	همگرایی احزاب راست‌گرا با غرب سیاسی	اولویت‌دهی به مسائل اجتماعی	همفکری چپ‌ها با اولویت‌دهی به مسائل اجتماعی/ محل مناقشه با جهان؛ مسائل اجتماعی و چالش‌های حقوق بشری
		همسویی با غرب	قرابت سیاسی و اقتصادی احزاب راست‌گرا به ایالات‌متحده و غرب/ تقابل معنادار با ایران در مسئله فلسطین/ حمایت حداکثری از اسرائیل در راستای سیاست کلیسای اوانجلیکی
		پایبندی نسبی به اخلاق و خانواده	به لحاظ اجتماعی و فرهنگی پایبندی نسبی به نهاد خانواده/ مخالفت با انحرافات جنسی

۷- برزیل؛ قدرتی نوظهور در عرصه بین‌المللی

جمهوری فدراتیو برزیل، شرقی‌ترین کشور قاره آمریکا، محدوده وسیعی از سواحل شرقی آمریکای جنوبی را اشغال کرده است. توسعه صنعت کشاورزی و دامپروری، استخراج معادن، شرکت‌های تولیدی و خدماتی و نیروی کار فراوان باعث افزایش تولید ناخالص داخلی آن شده و برزیل را به یک قدرت اقتصادی منطقه‌ای تبدیل کرده است و در حال گسترش حضور خود در بازارهای جهانی است. براساس دیدگاه کارشناسان، اگرچه در سالیان اخیر بسیاری از عوامل انسانی و اقداماتی مانند برنامه‌های توسعه شهری باعث تخریب شدید محیط زیست شده است. این کشور با برخورداری از توانمندی متوسط، رفتار چندجانبه‌گرایانه و هویتی تسهیلگر، به‌عنوان قدرتی نوظهور در عرصه بین‌المللی به شمار می‌رود. از اواخر دهه ۶۰ با الگویی منحصر به فرد و متناسب با پتانسیل اقتصادی و نیروی انسانی به کنشگری موثر در نظام بین‌المللی تبدیل شده است. به ترتیب برزیل با ظرفیت‌های اقتصادی، سیاسی، جمعیتی (نیروی انسانی)، علمی، فناوری و فرهنگی خود می‌تواند به تثبیت، تحکیم و نفوذ موثر در منطقه و در عرصه بین‌المللی دست یابد. در نظریه روابط بین‌الملل، تنش‌های سیستمی زمانی اتفاق می‌افتند که قدرت‌های نوظهور همه یا بعضی از ابعاد نظم بین‌الملل که توسط قدرت مسلط ایجاد، تنظیم و کنترل می‌شود، را به‌چالش بکشند. از منظر نظریه‌های لیبرال و واقع‌گرا، صلح و ثبات در نظام بین‌الملل زمانی تضمین می‌شود که بازیگران پایین در سلسله‌مراتب جهانی با اجبار یا رضایت، وضع موجود را بپذیرند. واقع‌گرایان، رضایت قدرت نوظهور را به‌عنوان شرط اولیه برای ثبات بین‌الملل می‌دانند و بیانگر این است که بازیگران با توانایی نسبتاً مشابه (البته نامتقارن و ناتراز) تعادل صلح‌ظریف را حفظ کرده و تمایل به مشارکت در رژیم‌های بین‌المللی دارند که توسط هژمون ایجاد شده‌اند.

جدول ۱۰- شاخص‌های تعیین‌کننده قدرت نوظهور برزیل در عرصه بین‌المللی

ردیف	مقوله	مضامین
۱	توانمندی مادی	تولید ناخالص داخلی، وسعت سرزمینی، نیروی انسانی جوان و پویا
۲	چندجانبه‌گرایی	قدرت نرم، کاتالیزور بودن، مدیریت منافع کشورهای ثالث، تسهیل کردن امور بین‌المللی به‌مثابه الگوی رفتاری ویژه، رونق در داخل و بقا در عرصه بین‌المللی به‌مثابه راز سیاست خارجی پویا، همسویی با کشورهای مستقل و تضعیف قدرت‌های بزرگ
۳	کارکرد هویتی	تسهیل باثبات‌سازی نظم جهانی از طریق رفتار محتاطانه و حل تعارضات بین‌المللی

براساس بررسی مبانی نظری قدرت نوظهور (احصاء شده توسط محقق)

دو کشور برزیل و ایران از قدرت‌های منطقه‌ای و جهانی هستند. زیرا مبتنی بر تعریف کسینجر، شاخص‌های ترکیبی مطرح برای گذار از نظم بین‌الملل دو شرط ضروری دارد؛ ۱- تحول نهادی، ۲- تغییر قدرت. بدین ترتیب گذار نظم زمانی اتفاق می‌افتد که تغییر عمده‌ای در قوانین، نهادها و یا توزیع قدرت روی دهد (رادگودرزی و صفری، ۱۳۹۸: ۲۳۷). واقع‌گرایی، قدرت‌بنیانی، قدرت برتر منطقه بودن، استقبال از چندجانبه‌گرایی و رفتار چندجانبه‌گرایانه، به حداکثر رساندن منافع از طریق قدرت نرم، توانمندی نسبتاً بالا، و هویت تسهیل‌گر در عرصه بین‌المللی ویژگی‌های عمده قدرت نوظهور برزیل است (مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۹۵: ۵). اگرچه بعد مسافت یک عامل موثر در توسعه روابط اقتصادی بوده است، اما ایران و برزیل سال‌ها است که روابط خوبی را با کمترین چالش با هم داشته‌اند.

۸- کدگذاری داده‌های مربوط به روابط خارجی دو دولت-ملت جمهوری اسلامی ایران و جمهوری فدراتیو برزیل

جدول ۱۱- مضامین و عبارات کلیدی احصاء شده روابط خارجی دولت-ملت‌های ایران و برزیل

ردیف	مقوله سطح ۲	مقوله سطح یک	مضامین مشترک برخی از عبارات
۱	جایگاه ویژه برزیل در منطقه و نظام بین‌الملل	متفاوت بودن ظرفیت‌ها	بزرگترین و متفاوت‌ترین کشور و برادر بزرگتر لاتین‌ها تلقی شدن / زبان خاص / اقتصاد برتر و کشور شاخص منطقه / عهده‌دار رهبری سیاسی و راهبردی دیگر کشورهای آمریکای لاتین در عرصه سیاست خارجی در سطح منطقه و ائتلاف‌های بین‌المللی / توان بالای رهبری / قدرت ائتلاف سازی بلامنازع در آمریکای لاتین
۲	ثبات نسبی در اقدام و عمل در قبال ایران	حفظ تعادل در قبال ایران	حفظ تعادل در قبال ایران به دلیل مشی سیاسی و تأثیرگذاری روابط اقتصادی بر سیاست و مسائل سیاست خارجی / تعدیل رویکرد و سیاست‌های ضدایرانی ژائیر بولسونارو، رئیس‌جمهور راست‌گرای موسوم به ترامپ برزیل به دلیل حفظ منافع اقتصادی / موضع ضدایرانی کشورها با کمترین منافع اقتصادی‌شان
۳		اقتصادمحوری منافع ایران	برقراری روابط اقتصادی پایدار با ایران / محوریت منافع ملی در سیاست خارجی / اقتصادمحور بودن منافع ملی برزیل و ایران

ردیف	مقوله سطح ۲	مقوله سطح یک	مضامین مشترک برخی از عبارات
	اشتراک نسبی در مواضع و منافع سیاسی-اقتصادی	اشتراکات معنادار سیاسی و بین‌المللی با لولا	اشتراکات سیاسی و سیاست خارجی در دولت‌های چپ‌گرا به‌ویژه لولا داسیلوا، رئیس‌جمهور کنونی/ بدون چالش بودن مخالفت با یکجانبه‌گرایی/ اشتراک در اعتقاد به تغییر ساختار نظام بین‌الملل/ انتقاد به قدیمی و فاقد کارآیی بودن ساختار فعلی مدیریت جهان/ چالش حداقلی ایران و برزیل در بحث انرژی هسته‌ای و تأکید بر استفاده مسالمت آمیز ایران از آن/ اوج هم‌راستایی برزیل در سال ۲۰۱۰ مبتنی بر بیانیه ایران/ حمایت برزیلی‌ها از مواضع سیاسی ایران در راستای تأمین منافع برزیل
۴	محورهای مورد مناقشه	چالش حقوق بشری با چپ‌گراها با قرائت غربی	چالش مسائل حقوق بشری با قرائت غربی/ چالش حقوق زنان با قرائت غربی؛ مشکل اجتماعی اصلی با دولت لولا/ چالش حقوق اولیه‌ای چون حق طلاق، مهریه، مباحث حقوق بشری با قرائت غربی/ به رسمیت شناخته نشدن همجنس‌گرایی، اقلیت‌های مذهبی چون بهائیت
۵	راهبرد ایران در برزیل	ناپایداری راهبرد سیاسی	فاقد راهبرد سیاسی/ فاقد کارویژه / حائز اهمیت بودن راهبرد سیاسی و ناپایداری/ تحقق راهبرد پایدار در برزیل با توجه به تحولات داخلی، منطقه‌ای و بین‌المللی از طریق اقتصاد/ اولویت نبودن توسعه روابط با برزیل/ تبلیغاتی بودن روابط همه‌جانبه/ وجود ظرفیت فرهنگی فراوان جهت اثرگذاری فرهنگی/ ورود از مبادی امکان‌پذیر نه صرفاً ایدئولوژیک/ اثربخشی محدود اقدامات مبلغان دینی و دستاورد محدود آن
۶	فرصت‌های توسعه روابط	تغییر تاکتیک اثرگذاری فرهنگی	تقلیل سطوح چالش‌های حقوق بشری در دولت راست‌گرای ژائیر بولسونارو/ قابل مفاهمه و مذاکره بودن چالش اجتماعی، مسائل حقوق بشر و به‌ویژه مباحث زنان/ مخالفت برزیلی‌های راست‌گرا با LGBT و طرح ایده بازگشت به نهاد خانواده/ تکریم زن، میزان اشتغال به کار و پیشرفت اجتماعی زنان در ایران و دارا بودن ارزش رسانه‌ای آن/ موفقیت محدود ایران در تبلیغ مستقیم دینی/ برنامه‌ریزی دقیق فرهنگی جهت امکان اثربخشی/ برجسته‌سازی تمدن ایرانی-اسلامی

مضامین مشترک برخی از عبارات	مقوله سطح یک	مقوله سطح ۲	ردیف
برنامه‌ریزی بر روی موسیقی، نمایشگاه فرهنگی و هنری / شناخت محدود از سینمای ایران به‌ویژه فیلم‌های دارای جایزه‌های بین‌المللی / تمرکز بر سینمای دولتی و موسیقی در جامعه هدف / شناساندن ایران به آحاد جامعه از طریق ارتباطات انسانی و وسایل ارتباط جمعی	اشاعه فرهنگ ایرانی		
تمرکز بر گردشگری از طریق معرفی مطلوب فرصت‌های گردشگری دو کشور / اهمیت کوروش برای اوانجلیک‌ها / منجی اولیه پنداشته شدن کوروش / علاقه‌مندی به پرسپولیس / پیشبرد ابتکارات در زمینه گردشگری	ابتکارات صنعت گردشگری		
ناپایداری روابط اقتصادی یعنی وابستگی ایران به محصولات کشاورزی برزیل / آگاهی برزیل از این چالش و وجود وابستگی دو طرفه / اینکه ایران گزینه دیگه‌ای برای جایگزینی واردات کشاورزی ندارد، یک ضعف است چون مجبور است با احتیاط بیشتری با برزیل کار کند / اگر بتوان به سمتی رفت که روابط اقتصادی ایران تنوع داشته باشد، بیشتر و بهتر می‌توان به سمت ساختارسازی با برزیل پیش رفت / تبعیت از الگوی امارات که البته این امر در گرو سرمایه‌گذاری کلان است که برای ایران امروز امکان‌پذیر نیست.	نیازمندی ایران به واردات اقلام کشاورزی از برزیل	تهدیدهای موجود و پیش‌رو در جامعه هدف	۷
چالش‌های حوزه زنان / مسائل حقوق بشر / LGBT که در حال حاضر چالش جدی نیست ولی در بلندمدت ممکن است مسئله-ساز باشد.	چالش اجتماعی؛ پاشنه آشیل		
افت جایگاه بین‌المللی ایران / هجمه رسانه‌ای علیه مواضع و سیاست‌های ایران	هجمه رسانه‌های یهود		
عدم شناخت ظرفیت‌های فرهنگی و گردشگری ایران / عدم اولویت‌بخشی به سفر به ایران علی‌رغم تمایلات شخصی / اولویت‌دهی به ترکیه و امارات در منطقه غرب آسیا / جایگزینی ترکیه به‌جای مقاصد اروپایی به‌دلیل قیمت ارزان	عدم اولویت‌دهی به گردشگری ایران		

۹- جوامع پیشتاز با الگوی ارتباطی اثربخش

تحلیل یافته‌های حاصل از مصاحبه‌های انجام شده توسط محقق نشان می‌دهد که الگوهای ارتباطی موفق در کشور برزیل به‌مثابه یک قدرت نوظهور وجود داشته است که برخی از آن‌ها مربوط به قدرت‌های جهانی، برخی مربوط به قدرت‌های نوظهور و برخی نیز به قدرت‌های میانه و کوچکی تخصیص یافته است که با راهبرد و راهکارهایی مشخص به ایفای نقش در برزیل پرداخته‌اند. هر کدام از آن‌ها یک محور ارتباطی مرکزی داشته و دیگر محورها در پیرامون آن قرار گرفته و قوام‌بخش آن بوده‌اند؛ البته هر کشوری ممکن است چالش‌های جدی در توسعه روابط با این کشور داشته و یا هنوز هم با چالش‌های جدی روبه‌رو باشد.

جدول ۱۲- الگوهای ارتباطی موفق در برزیل

ردیف	کشور	محور مرکزی ارتباط	محورهای ارتباطی موثر	چالش‌های ارتباطی
۱	ایالات متحده	اقتصادی	حسن همجواری، تقریب فرهنگی، اجتماعی و امنیتی	فقر و عقب‌ماندگی در برخی از ایالت‌ها، پیامدهای توسعه اقتصادی نامتوازن/ رقابت سیاسی و اقتصادی با ایالات متحده
۲	چین	اقتصادی	سیاست خارجی، نظامی و امنیتی	عدم ارتباط‌گیری موثر کنشگران ارتباطی با جامعه برزیل/ عدم جذابیت فرهنگ و زبان چینی برای آحاد جامعه
۳	پرتغال	اقتصادی	فرهنگی و تاریخی	پیشینه سیاسی به دلیل قرن‌ها استعمار و استیصال بومیان و مردم
۴	روسیه	اقتصادی	نظامی و سیاسی	سیاسی (با توجه به رویکرد حزب حاکم)
۵	ایتالیا	اقتصادی	تاریخی	عدم ظهور و بروز چالش‌گفتامانی متعارض
۶	ژاپن	اقتصادی	تاریخی-صنعتی (کشاورزی)	حضور بدون راهبرد و برنامه‌ریزی
۷	ترکیه	اقتصادی	فرهنگی، اجتماعی	عدم ظهور و بروز چالش‌گفتامانی متعارض
۸	ایران	اقتصادی	سیاسی	فقدان روابط فرهنگی بین دو کشور/ محدود بودن به همکاری‌های علمی و دانشگاهی/ چالش‌های جدی دولت‌های چپ‌گرا با ایران در حوزه اجتماعی و حقوق بشر غربی/ مخالفت سیاسی راستگرایان به‌ویژه افراطی‌ها با سیاست خارجی ایران

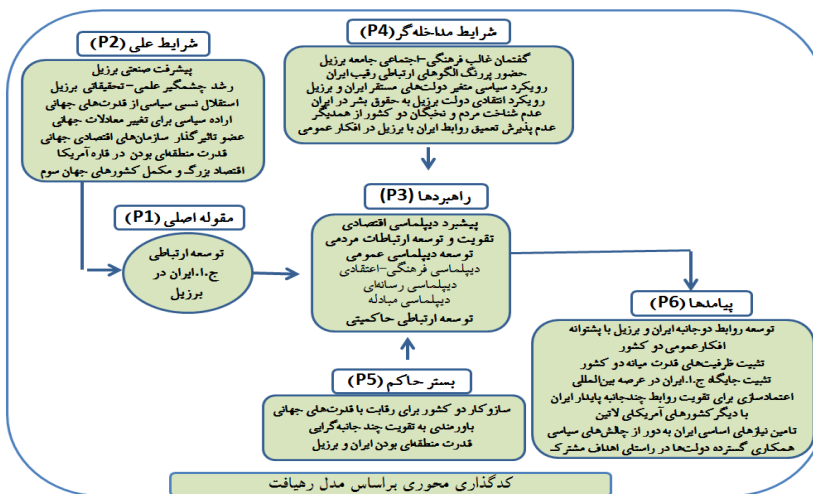
برگرفته از داده‌های مصاحبه‌های نخبگانی

مبتنی بر یافته‌های حاصل از کدگذاری مصاحبه‌ها، ایالات‌متحده آمریکا از ۲۰۰ سال گذشته حضور قوی سیاسی و فرهنگی در برزیل داشته است. فرهنگ آمریکایی در سبک زندگی و اغلب آثار هنری، نمایشی و رسانه‌ای عمیقاً مشهود است. به دلیل عدم حضور نظامی مستقیم ایالات‌متحده در برزیل، آحاد جامعه نگرش منفی در مورد آمریکا ندارند و اغلب متمایل به مهاجرت به آمریکا هستند. چین، دیگر قدرت بزرگ جهانی، اگرچه حضور اقتصادی چشمگیری داشته اما حضوری همه‌جانبه ندارد. با وجود روابط اقتصادی قابل توجه چین و برزیل با حجم تجارت دوجانبه بیش از ۱۵۰ میلیارد دلار، فرهنگ و زبان چین برای شهروندان برزیلی جذاب نیست. از کشورهای اروپایی نیز نفوذ پرتغال به دلیل ریشه‌های تاریخی - فرهنگی حائز اهمیت بوده و مقصد اول سفر برزیلی‌ها به اروپا محسوب می‌شود و روسیه و ایتالیا در جایگاه‌های بعدی قرار دارند.

در همسایگی جمهوری اسلامی ایران، کشور ترکیه همزمان فعالیت اقتصادی، فرهنگی و سیاسی در برزیل دارد. اگرچه در حوزه سیاسی نقطه اشتراک دارد اما نقطه تمرکز ترکیه نیست. ترکیه با انتشار فیلم و سریال‌های جذاب ترکی در حال معرفی فرهنگ، سبک زندگی و جاذبه‌های گردشگری است؛ به گونه‌ای که اولویت سفر برزیلی‌ها به خاورمیانه به ترتیب ترکیه و امارات متحده عربی است. ترکیه خود را به‌عنوان یک کشور خاورمیانه‌ای مسلمان جذاب بازنمایی و در سال ۲۰۰۷ تا ۲۰۰۹ با راه‌اندازی خط هوایی استانبول - سائوپائولو در همان چند سال اول بیش از ۱۰۰,۰۰۰ نفر گردشگر را جذب کرد. در بین کشورهای عربی، لبنان به دلیل نفوذ معنادار در برخی از سطوح حاکمیتی برزیل حضور قابل تأملی دارد. جامعه لبنانی‌تبار برزیل از لبنانی‌های ساکن در لبنان بیشتر بوده و در مجاورت هم زندگی می‌کنند. در خیابان‌های شهر فوز دو ایگواسو^۱ به وفور مسلمانان دیده می‌شوند که جالب بوده و اصلاً غیرطبیعی به نظر نمی‌رسد. امارات متحده عربی دیگر کشوری است که در سال‌های اخیر بدون فعالیت سیاسی مستقیم به‌طور جدی بر برزیل متمرکز و فرودگاه‌ها، بنادر، پالایشگاه‌ها و دیگر زیرساخت‌های ارتباطی را خریداری کرده است. جمهوری اسلامی ایران تا کنون الگو و راهبرد مشخصی نداشته و برحسب ضرورت روابط تجاری، اقتصادمحور بوده است اما عمده‌ترین مشکل ایران این است که هنوز نتوانسته است ارتباط فرهنگی - اجتماعی مثبت و موثری با افکار عمومی جامعه برزیل برقرار کند.

نتیجه گیری

پژوهش‌ها، اظهارات و مشاهدات میدانی دیپلمات‌ها، نخبگان، کارشناسان، تجار و مردم با تجربه زیسته در جامعه برزیل نشان می‌دهد که توسعه روابط با برزیل از ضرورت و اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. در مقاله حاضر تلاش شد با روش نظریه زمینه‌ای و با انجام مصاحبه‌های عمیق نیمه‌ساختار یافته، کشور برزیل و تعاملات بین‌المللی آن از جهات گوناگون بررسی شوند تا جمهوری اسلامی ایران بتواند به یک الگوی ارتباطی موثر با این کشور برسد.

شکل ۱- کدگذاری محوری طراحی الگوی ارتباطی جمهوری اسلامی ایران در جمهوری فدراتیو برزیل

نتایج کدگذاری مقاله حاضر بر مبنای نظریه مبنایی سیستماتیک نشان می‌دهد پدیده اصلی، شرایط علی، راهبردها، شرایط مداخله‌گر، بستر حاکم و پیامدها به‌خوبی شناسایی و احصاء شده است. در زیر دلایل انتخاب هر یک از طبقات آمده است.

قضیه ۱: طبقه محوری: توسعه ارتباطی ایران در برزیل

پس از گردآوری و تحلیل داده‌ها مشخص شد که برزیل یکی از کشورهای بزرگ و بااهمیتی است که در دو دهه اخیر همواره روابط اقتصادی خوبی با ایران داشته است. براساس یافته‌ها، هر دو کشور، قدرت‌های نوظهوری هستند که با توجه به اهداف و راهبردهای بین‌المللی، ضرورت دارد برای کنش‌گری مؤثر در فضای بین‌المللی ارتباطات خود را توسعه دهند.

قضیه ۲: شرایط علی: برزیل؛ قدرت منطقه‌ای و مکمل اقتصادی ایران

با توجه به ویژه بودن جامعه برزیل، پیشرفت صنعتی، رشد چشمگیر علمی - تحقیقاتی این کشور، مکمل اقتصاد و تکنولوژی بودن این کشور با ایران، رویکرد کلان اقتصاد محور در عرصه بین-المللی، مجاورت جغرافیایی با ایالات متحده، تمایل به تغییر و تثبیت جایگاه خود در جهان امروز، اراده سیاسی برای تغییر معادلات بین‌المللی و نظم نوین جهانی، استقلال نسبی سیاسی از قدرت‌های جهانی، وجود ظرفیت‌های گسترده همکاری، استقبال از نیروی کار مولد و خلاق ایرانی، عضویت تأثیرگذار در سازمان‌های اقتصادی جهانی و همینطور قدرت منطقه‌ای بودن در قاره آمریکا، برزیل از قدرت‌های نوظهوری است که با توجه به سیاست حمایت از چندجانبه-گرایی، از حضور هوشمند و چندجانبه ایران در این کشور استقبال شود.

قضیه ۳: راهبردها: توسعه ارتباطات رسمی و مدنی

جمهوری اسلامی ایران ضرورت دارد راهبردی پایدار در توسعه روابط با برزیل داشته باشد. **پیشبرد دیپلماسی اقتصادی:** با وجود اراده و ظرفیت توسعه روابط اقتصادی، شاهد تراز تجاری منفی هستیم و برخی از اقلام و کالاهای اساسی از برزیل تأمین می‌شود؛ ضرورت دارد مدیریت حجم واردات، توسعه صادرات و متنوع‌سازی مقاصد وارداتی در دستور کار قرار بگیرد. **تقویت و توسعه ارتباطات مردمی:** با افزایش شناخت مردم و نخبگان از همدیگر، قرائت جدیدی از ایران به جهان ارائه شود که این مهم از طریق رسانه‌های جمعی و شبکه‌های اجتماعی محقق می‌شود.

تقویت دیپلماسی عمومی: براساس بررسی‌های انجام شده، دیپلماسی عمومی در سه حوزه دیپلماسی رسانه‌ای، دیپلماسی مبادله و دیپلماسی فرهنگی - اعتقادی محقق شود. جامعه برزیل استقبال خوبی از آحاد جامعه ایرانی به‌ویژه نخبگان می‌کند. تسهیل زیرساخت‌های مهاجرت از سیاست‌های میان مدت و بلند مدتی است که ضرورت دارد در دستور کار ایران قرار بگیرد. حضور فعال آحاد جامعه مسلمان و ایرانیان در بخش‌های خدماتی و اجتماعی (توریسم، هتل‌داری، تجارت و خدماتی) می‌تواند دستاوردهای راهبردی چشمگیری برای برزیل و ایران داشته باشد.

توسعه روابط سیاسی: کشور ایران طی چند دهه اخیر در صدد بوده است تا با همه کشورهای جهان به جز اسرائیل و ایالات متحده ارتباط حسنه‌ای داشته باشد. علی‌رغم روی کار

آمدن دولت‌های مختلف راست‌گرا و چپ‌گرا در برزیل، تا به امروز، دو کشور چالش جدی سیاسی-امنیتی نداشته‌اند. با اهتمام ویژه بر محورهای مشترک مورد تاکید طرفین، در صورت تسهیل شرایط، گسترش روابط سیاسی دو کشور معنادار خواهد بود.

قضیه ۴: شرایط مداخله‌گر: طراحی سازوکارهای فرهنگی-اجتماعی

جامعه برزیل جامعه‌ای ساده اما پیچیده است. ساده از حیث اینکه نهادهای سازمان‌ها، جامعه و... شفاف و قابل بررسی هستند اما از نظر گستردگی جامعه، پیچیدگی اقتصاد، کثرت رویه، آزادی-های مدنی، حضور پررنگ ملیت‌های مختلف، منافع قدرت‌های جهانی و دیگر کشورهای ثالث در این کشور و... جامعه‌ای پیچیده است. جامعه برزیل به سمت دوقطبی‌تر شدن پیش می‌رود که هر دو قطب، نمایندگانی در احزاب و شخصیت‌های مطرح کشوری دارند. با روی کار آمدن دولت‌های سوسیالیست و چپ‌گرا، اگرچه برزیل به لحاظ سیاسی ترغیب می‌شود تا روابط خود با ایران را گسترش دهد اما به لحاظ متغیرهای فرهنگی و اجتماعی چالش‌های جدی با قوانین و استانداردهای فرهنگی-اجتماعی ایران دارد. از سوی دیگر با به قدرت رسیدن راست‌گراها در این کشور، چالش‌های فرهنگی-اجتماعی به مراتب کمتر شده اما چالش‌های سیاسی از جمله حمایت از غرب و صهیونیسم بین‌الملل نمایان می‌شود. در نتیجه می‌توان ابتکار عمل سیاسی محدود و معقولی مبتنی بر وضع موجود داشت.

کشورهای ایالات متحده آمریکا، چین، ایتالیا، ژاپن، پرتغال، ترکیه و امارات توانسته‌اند در سال‌های اخیر ارتباطات خود را در زمینه‌های مختلف افزایش بدهند. علی‌رغم استقبال برزیل از همکاری با ایران، اصلی‌ترین چالش، عدم شناخت دو جامعه ایران و برزیل از همدیگر است. تا به امروز نخبگان سیاسی دو کشور و رسانه‌ها تلاش جدی در این زمینه نداشته‌اند و توسعه روابط همه‌جانبه در افکار عمومی به شدت متأثر از رسانه‌های غربی بوده است.

قضیه ۵: بستر حاکم؛ تقویت پیشران‌های دو قدرت ایران و برزیل

ایران به دلیل تفاوت ایدئولوژیک با غرب با محوریت ایالات متحده و همچنین برزیل به دلیل رقابت با قدرت منطقه‌ای ایالات متحده آمریکا برای احیای هویت مستقل خود یک رقیب خارجی مشترک دارند، اگرچه در اهداف فرعی، تاکتیک، شیوه و دستاوردها ممکن است با هم تفاوت‌هایی داشته باشند؛ اما مبتنی بر تقویت چندجانبه‌گرایی در نظام بین‌الملل، مبادرت به ایجاد و تقویت سازمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی، تدوین سازوکار مؤثر مقابله با یکجانبه‌گرایی، سرمایه‌گذاری

صنعتی و کشاورزی ایران در برزیل، دلارزدایی از مبادلات اقتصادی و... ورزیده‌اند. همچنین دیپلماسی اقتصادی متمرکز بر تأمین کالا و اقلام اساسی، ضمن پاسخگویی به نیاز داخل، متضمن کاهش چالش سیاسی-امنیتی شده است.

پیامدها؛ تثبیت ظرفیت‌های قدرت نوظهور ایران در غرب آسیا، آمریکای لاتین و جهان

توسعه روابط دوجانبه ایران و برزیل با پشتوانه افکار عمومی دو کشور:

شناخت برزیل از ایران محدود به نخبگان سیاسی (و بعضاً اقتصادی) است و جامعه و مردم برزیل درکی از ایران ندارند. بسیاری از شهروندان و یا نخبگان دو کشور اطلاعات بسیار محدودی از حکومت، خاستگاه، ظرفیت‌ها و رویدادهای یکدیگر دارند. اگر هم قرائتی از ایران در افکار عمومی باشد، قرائتی غربی است که توسط رسانه‌های جریان اصلی غرب مانند سی.ان.ان و بی‌بی‌سی مطرح می‌شود. جمهوری اسلامی در گام نخست باید جایگاه خود را در افکار عمومی پیدا کند. فعال کردن دیپلماسی فرهنگی و به‌صورت جدی دیپلماسی رسانه‌ای یکی از مهم‌ترین اقدامات جهت آشنایی با فرهنگ، هنر، ادبیات و تاریخ ایران است. بازنمایی یک ایران نسبتاً پیشرفته از طریق فعالان فضای مجازی (بلاگرها، اینفلوئنسرها، واینرها و... در یوتیوب، اینستاگرام و دیگر شبکه‌های اجتماعی) پرمخاطب حائز اهمیت است. شناساندن ظرفیت‌های علمی-تحقیقاتی ایران یکی از اقدامات بسیار موثری است که می‌توان مراکز دانش‌بنیان را نسبت به ایران حساس کرده و هدایت کند.

تثبیت ظرفیت‌های قدرت نوظهور دو کشور: ایران در تعامل با حاکمیت این کشور با

دو رویکرد حزبی روبه‌رو است. احزاب چپ میانه به لحاظ سیاسی چالش جدی با مواضع ایران ندارند و بیشتر مواقع در مجامع بین‌المللی علیه ایران رأی نداده‌اند. اگرچه ممکن است رویکرد فرهنگی و اجتماعی دولت‌های چپ در تعارض با ایران باشد، اما این مسئله چالش جدی را برای کنش‌گری موثر ایران در برزیل ایجاد نخواهد کرد. از سوی دیگر احزاب راست‌گرا بیشتر به کشورهای غربی تمایل داشته و سعی در تأمین منافع اسرائیل دارند. پس برای حفظ روابط و عدم ایجاد حساسیت، ضرورت دارد که تمرکز بر روی دیپلماسی اقتصادی و فرهنگی باشد تا بتوان راهبرد ثابت ایران را در این کشور حفظ کرد.

تثبیت جایگاه ایران در عرصه بین‌المللی: ایران با تمرکز بر تقویت و توسعه ظرفیت‌های قدرت نوظهور، می‌تواند کنشگری مؤثر در منطقه و جهان باشد.

اعتمادسازی برای تقویت روابط چندجانبه ایران با دیگر کشورهای منطقه:

گسترش روابط دوجانبه ایران با برزیل می‌تواند درهای تقویت و توسعه روابط خارجی ایران با کشورهای آمریکای لاتین را باز کرده و تضمینی برای جلب اعتماد عمومی در بین نخبگان و افکار عمومی در ایران و جوامع لاتین شود.

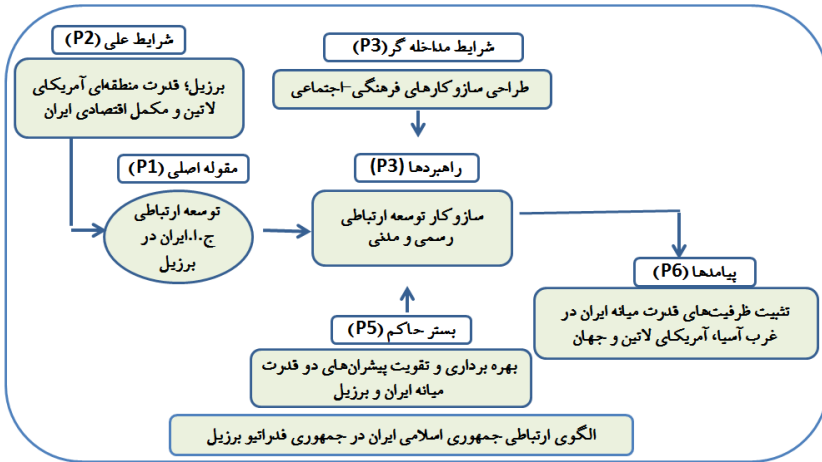
تأمین نیازهای اساسی ایران به دور از چالش‌های سیاسی: با وجود اینکه در

جامعه برزیل دو حزب چپ‌گرا و راست‌گرا وجود دارد که هر کدام از آن‌ها برخی تعارضات گفتمانی در حوزه سیاسی و اجتماعی با جمهوری اسلامی ایران دارند؛ اما با پیشبرد دیپلماسی اقتصادی، علاوه بر تأمین نیازهای اساسی کشور در حوزه کشاورزی می‌توان چالش‌های سیاسی و اجتماعی را مدیریت و به حداقل رساند و روابطی پایدار را با کشور و ملت برزیل پیش برد.

کدگذاری انتخابی: الگوی ارتباطی جمهوری اسلامی ایران در جمهوری فدراتیو

برزیل

هدف نظریه‌پردازی بنیادی در اکثر مواقع نظریه‌سازی است. برای تبدیل تحلیل به نظریه، باید طبقات به‌طور منظم در هم آمیخته شوند. طبقه‌محوری به‌طور نظام‌مند به دیگر طبقات ربط داده شده و روابط را در چارچوب یک روایت ارائه و طبقاتی که نیاز به بهبود و توسعه دارند، تقویت و اصلاح کند و یا مدل رهیافتی را به هم ریخته و نظریه‌نهایی را نشان می‌دهد (دانایی فرد و اسلامی، ۱۳۸۹: ۱۳۴). در این نظریه در راستای تحقق مقوله اصلی، مبتنی بر شرایط علی، راهبردهایی ارائه می‌شود که باید متناسب با شرایط مداخله‌گر و مبتنی بر بستر حاکم کنش‌گری مؤثر دو کشور در جامعه بین‌المللی باشد تا پیامدهای فوق‌محقق شود.

شکل ۲- الگوی توسعه ارتباطی جمهوری اسلامی ایران در جمهوری فدراتیو برزیل

امروزه، توسعه ارتباطات، تحولی ژرف در جوامع انسانی، ساختارهای سنتی، دولت‌ها و رفتار آنان در عرصه بین‌المللی ایجاد کرده است. دو کشور مستقل جمهوری اسلامی ایران و جمهوری فدراتیو برزیل سیاست چندجانبه‌گرایی را در پیش گرفته و خواهان تثبیت جایگاه بین‌المللی خود هستند؛ لذا ضرورت دارد روابط این دو کشور، بیش از پیش تقویت شود. براساس نتایج کاوش، الگوی رفتاری برزیل در نظام بین‌الملل بسیار محتاطانه و اقتصادمحور است؛ پس ضرورت دارد جمهوری اسلامی ایران راهبرد ثابت با تاکتیک متغیر متناسب با تغییرات جامعه هدف را در مواجهه با دولت، جامعه، نهادهای مدنی، رسانه‌های اجتماعی برزیل و جامعه آمریکای لاتین به کار بگیرد. همچنین با توجه به فضای عمومی، گفتامی و رسانه‌ای این کشور، ایران باید ظرفیت‌های چند بعدی دیپلماسی عمومی را با رویکرد ارتباطات بین‌المللی و با تمرکز بر دیپلماسی رسانه‌ای، دیپلماسی فرهنگی و دیپلماسی مبادله فعال کند.

پیشنهاد‌های کاربردی و رسانه‌ای

۱- براساس پژوهش‌های انجام شده، شاخص خداباوری در کشور برزیل بالاست و این مسئله بیانگر قرابت فرهنگی-ایدئولوژیک برزیل با ایران در زمینه وحدانیت است. با توجه به ظرفیت و فرامین اجتماعی دین اسلام، اگر هوشمندانه از ظرفیت الاهیات‌رهبایی‌بخش با محوریت کلیسا برای مقابله با فقر، استعمار و استبداد در تعمیق و پیشبرد دیپلماسی عمومی استفاده شود، می‌توان

افکار عمومی جامعه را در مورد اسلام تغییر داده و همه‌های عظیم رسانه‌ای در راستای اسلام‌هراسی، شیعه‌هراسی و ایران‌هراسی را کمتر کرد.

۲- با توجه به رویکرد همه‌جانبه‌گرایی برزیل و کنش‌گری موثر آن در برهم زدن وضع موجود نظام بین‌الملل، رویکرد انتقادی ایران به ساختار شورای امنیت، ساختار ناعادلانه نظام بین‌الملل، یکجانبه‌گرایی کشورهای قدرتمند غربی، حاکمیت دلار، سیاست‌های هژمونیک، رویکردهای استقلال‌طلبانه و عدالت‌خواهانه در بین آحاد جامعه برزیل و نخبگان مقبولیت دارد. بهتر است این رویکرد در رسانه‌های برون مرزی هر چه بیشتر مورد توجه قرار بگیرد. فارغ از اینکه چه دولتی مستقر شده باشد، بخشی از افکار عمومی برزیل با سیاست‌های غرب و آمریکا در منطقه در تعارض است؛ اگرچه همزمان به دلیل توسعه‌یافتگی ایالات متحده اقبال به مهاجرت به این کشور هم وجود دارد.

۳- بر اساس یافته‌های این پژوهش و با توجه به جایگاه برزیل در آمریکای لاتین، توسعه همکاری‌های رسانه‌ای با این کشور، به‌عنوان یک دستور کار ویژه برای معاونت برون مرزی صداوسیما قرار گیرد.

۴- شناساندن ظرفیت رسانه‌ای ایران به جامعه برزیل به‌ویژه رسانه‌های برون مرزی ایران (هیسپان تی وی، پرس تی وی و ...) برای شناخت بیشتر و همکاری رسانه‌های جنوب- جنوب و تبلیغات رسانه‌ای گسترده در برزیل برای شناساندن صحیح ایران به افکار عمومی برزیل از طریق بلاگرها، اساتید دانشگاه، دانشجویان و ... می‌تواند اقدامی بسیار اثربخش باشد.

۵- با توجه به قدرت بخش خصوصی برزیل برای سرمایه‌گذاری خارجی در ایران، سیاست تسهیل مهاجرت برزیلی‌ها به ایران، توسعه صنعت گردشگری و فعالیت‌های دوجانبه اقتصادی از راهکارهای بسیار مؤثر توسعه روابط فرهنگی است. در این زمینه هیسپان تی وی برنامه‌های اقتصادمحور خود را افزایش دهد.

منابع و مأخذ

جی.ویاردا، هوارد، اف.کلاین، هاروی (۱۳۸۷). *آمریکای لاتین، سیاست، حکومت و توسعه*، ترجمه علیرضا قربانپور، چاپ نخست. تهران: موسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر تهران. جعفری، علی‌اکبر و فلاح، مهرداد (۱۳۹۷). قدرت اقتصادی بریکس و بدیل برای اقتصاد لیبرال غرب. *فصلنامه سیاست*، ۴۸(۱)، ۱-۱۸.

دادگران، سید محمد (۱۳۷۷). *مبانی ارتباطات جمعی*، چاپ دوم، تهران: انتشارات فیروزه.

- دانیایی فرد، حسن و اسلامی، آذر (۱۳۹۰). کاربرد استراتژی پژوهشی نظریه داده بنیاد در عمل، تهران: دانشگاه امام صادق (ع).
- دونزباخ، ولفگانگ (۱۳۹۵). ارتباطات توسعه، دانشنامه موضوعی بین‌المللی ارتباطات ۱، ترجمه حسن بشیر و حسین حسینی، تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.
- رادگودرز، معصومه، صفری، عسگر (۱۳۹۸). نهادسازی منطقه‌ای چین و آینده نظم بین‌المللی لیبرال. فصلنامه پژوهش‌های راهبردی سیاست، ۸ (۳۰)، ۲۲۷-۲۶۲.
- راجرز، اورت میچل (۱۴۰۲). تاریخ تحلیلی علم ارتباطات. ترجمه غلامرضا آذری، تهران: آنژ.
- کریمی، یوسف (۱۳۹۶). برزیل سرزمین آینده، دفتر مطالعات بنیادین حکومتی. تهران: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
- لرنر، دانیل (۱۳۸۳). گذر از جامعه سنتی (نوسازی خاورمیانه). مترجم غلام رضا خواجه سروری، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- لیندلف، تامس، تیلور، برایان (۱۳۹۷). روش تحقیق کیفی در علوم ارتباطات. ترجمه عبدالله گیویان، چاپ سوم، تهران: انتشارات همشهری.
- معاونت پژوهش‌های سیاسی-حقوقی (۱۳۹۵). تدوین و اجرای دیپلماسی اقتصادی: بررسی تجربه برزیل. دفتر مطالعات سیاسی.
- ملکات، سرینوس، استیوز، لزلی، (۱۳۸۸). ارتباطات توسعه در جهان سوم. ترجمه شعبانعلی بهرامپور، تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری.
- ملکات، سرینوس (۱۳۸۶). نظریه‌های ارتباطات توسعه. ترجمه یونس شکرخواه، رسانه، شماره ۶۴ میرترابی، سعید و فلاح، مهرداد (۱۴۰۱). چین، بریکس و تحول در نظم نهادی اقتصاد جهانی. مطالعات اقتصاد سیاسی بین‌الملل، ۵ (۲)، ۴۴۶-۴۱۵.
- Abu Bakr, H. (2018). *BRICS Plus model can unite developing economies*. Available at: <http://en.people.cn/n3/2018/0728/c90000-9485685.html>.
- Arapova, E. (2019). The BRICS Plus” as the First International Platform Connecting Regional Trade Agreements. *Asia-Pacific Social Science Review*, 19 (2), 30-46.
- BRICS. (2015). VII Brics Summit: Ufa Declaration. Available at: <http://brics.itamaraty.gov.br/category-english/21-documents/253-vii-brics-summit-ufa-declaration>.
- BRICS. (2016). 8th Brics Summit Goa Declaration. 1-10. Available at: <http://brics.itamaraty.gov.br/images/pdf/GoaDeclarationandActionPlan.pdf>.
- BRICS. (2017). *Brics Leaders Xiamen Declaration*. Available at: www.brics.utoronto.ca/docs/170904-xiamen.pdf.
- Beltran, S (1980). *A farewell to Aristotle: Horizontal Communication*, 5, 5_41.

- Beltrán, L. (1970). *Communication in Latin America: persuasion for status quo or for national development?* Thesis for the degree of Ph.D. East Lansing, Michigan State University, Department of Communication.
- Beltrán, L. (2005). "La comunicación para el desarrollo en Latinoamérica: recuento de medio siglo". Documento presentado al III Congreso Panamericano de la comunicación. Panel 3: "Problemática de la Comunicación para el Desarrollo en el contexto de la Sociedad de la Información". Universidad de Buenos Aires. Buenos Aires. Disponible en: http://www.infoamerica.org/teoria_textos/lrb_com_desarrollo.pdf [Consulta: 2016, 15 de febrero]
- Countrymeters (2023). Available at: https://countrymeters.info/en#google_vignette
- Charmaz, Kathy (2012). The Power and Potential of Grounded Theory. *Medical Sociology online*, Volume 6, Issue 3.
- Di Filippo, A. (2007). *La Escuela Latinoamericana del Desarrollo*. Cinta Moebio, 124-154.
- Freire, Paolo. (1970). *Pedagogía del oprimido*. Nueva York, Herder & Herder.
- Garcés Corra, R. (2013). "Siete tesis sobre la prensa cubana" tomado de *Cubahora*, 17 de julio, Disponible en: <http://bit.ly/1KPIrsz> [Consulta: 2016, 12 de junio].
- Giddens, A. (1995). *Modernity and self-identity: Self and society in the late modern age*. Cambridge: Polity.
- Kaplún, M. (1990). *Comunicación entre grupos. El método del cassette-foro*. Buenos Aires, Humanitas.
- Kaplún, M. (1985). *El comunicador popular*. Quito, CIESPAL.
- MacAnnany, E (1988). Root of the past, seeds of the present, *Journal of Communication*, 38, 109-122.
- Martín-Barbero, J. (2002). *La educación desde la comunicación*. Buenos Aires, Grupo Editorial Norma.
- Pasquali, A. (1963). *Comunicación y cultura de masas*. Caracas, Universidad Central de Venezuela.
- Servaes, J. (2012). "Comunicación para el desarrollo sostenible y el cambio social. Una visión general" en *CIC Cuadernos de Información y comunicación*. Vol.17. pp. 17-40. Disponible en: <https://revistas.ucm.es/index.php/CIYC/article/viewFile/39256/37839> [Consulta: 2016, junio 11]
- Strauss, A and Corbin, J (1998). *Basics of Qualitative Research Techniques and Procedures For Developing Grounded Theory*, CA: Sage.
- Shah,H. Wilkings, K (2005). Reconsidering geometries of development. *Perspectives on Global Development and Technology*, 3(4), 395-416